

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

โครงการวิจัยนี้ใช้วิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methodology Research) โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อศึกษาบริบทของชุมชน แหล่งการเรียนรู้ และการจัดการความรู้ของชุมชนตำบลโคกโคเฒ่า อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี และใช้วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research, PAR) เพื่อหาแนวทางในการจัดการความรู้ชุมชนเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยใช้เครือข่ายแหล่งการเรียนรู้ของชุมชน รายละเอียดของวิธีการดำเนินการวิจัย มีดังนี้

ระเบียบวิธีวิจัย

3.1 ประชากรและการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ใช้ในการวิจัยเป็นประชาชนที่อาศัยอยู่ในตำบลโคกโคเฒ่า อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี มี 4 หมู่บ้าน คือ บ้านโคกโคเฒ่า จำนวน 2,003 คน บ้านลำยางจำนวน 300 คน บ้านสามหนองจำนวน 1,154 คน และบ้านลาดบัวขาวจำนวน 341 คนรวมทั้งสิ้นจำนวน 3,798 คน

กลุ่มตัวอย่างได้จากการสุ่มจากประชากรที่กำหนดโดยวิธีสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) และกำหนดขนาดตัวอย่าง 3 กลุ่ม ดังนี้

- 1) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 10 คน ประกอบด้วยกลุ่มผู้นำชุมชน ผู้บริหารโรงเรียน/ครู หัวหน้าส่วน/เจ้าหน้าที่การศึกษานอกโรงเรียน ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น และพระภิกษุ
- 2) ผู้เข้าร่วมกิจกรรมในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จำนวน 10 คน
- 3) ผู้เข้าร่วมการอภิปรายกลุ่มย่อย จำนวน 7 คน ประกอบด้วยผู้นำหรือตัวแทนชุมชน 4 คน และเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการความรู้/การศึกษาตามอัธยาศัย จำนวน 3 คน

3.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ

จากการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นในพื้นที่ตำบลโคกโคเฒ่า ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) และ การอภิปรายกลุ่มย่อย (Small group discussion) มีวิธีดำเนินการดังนี้

3.2.1. การสัมภาษณ์เชิงลึก

ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง โดยใช้แบบสัมภาษณ์ ที่มีประเด็นคำถามเพื่อศึกษาสภาพแหล่งการเรียนรู้ บริบทชุมชนตำบลโคกโคเฒ่าในการใช้แหล่งเรียนรู้เพื่อจัดกิจกรรมต่างๆ และการจัดการความรู้ของชุมชน เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการบันทึกเสียงและภาพ ดังรายละเอียดในภาคผนวก

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เป็นผู้นำชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน 10 คน ได้แก่ กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน ผู้บริหารโรงเรียน ครู ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น หัวหน้าส่วน/เจ้าหน้าที่การศึกษานอกโรงเรียน นักพัฒนาชุมชน และพระภิกษุ

วิธีดำเนินการ ผู้วิจัยติดต่อขอนัดสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยส่งหนังสือแจ้งวัตถุประสงค์การวิจัยให้ทราบและขอความร่วมมือในการให้สัมภาษณ์พร้อมแนบแบบสัมภาษณ์ล่วงหน้า ขออนุญาตบันทึกเสียงและถ่ายภาพเมื่อทำการสัมภาษณ์

3.2.2 การอภิปรายกลุ่มย่อย

เพื่อพิจารณาประเมินแนวทางที่เหมาะสมในการจัดการความรู้โดยใช้เครือข่ายแหล่งการเรียนรู้ชุมชนตำบลโคโคเตมา

ผู้เข้าร่วมการอภิปรายกลุ่มย่อย จำนวน 7 คน ประกอบด้วยผู้นำหรือตัวแทนชุมชน 4 คน และเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการความรู้/การศึกษาตามอัธยาศัย จำนวน 3 คน

วิธีดำเนินการ ผู้วิจัยติดต่อขอเชิญผู้เข้าร่วมการอภิปรายกลุ่มย่อยโดยแยกเป็นสองกลุ่ม คือกลุ่มผู้นำหรือตัวแทนชุมชน 4 คน และกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ/นักวิชาการ 3 คน ให้แต่ละกลุ่มแสดงความคิดเห็น และข้อเสนอแนะในขั้นตอนการจัดการความรู้ของชุมชนเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชน โดยใช้เครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชน ได้แก่ วัด โรงเรียน และศูนย์การเรียนรู้

3.3 การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

วิธีการดำเนินการวิจัยเพื่อค้นหาประเด็นปัญหา และหาแนวทางแก้ไขปัญหาลักษณะการจัดการความรู้ของชุมชนเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนโดยใช้เครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชนใช้วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research, PAR) โดยเลือกอาสาสมัครจากกลุ่มผู้นำชุมชนเป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรมในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จำนวน 10 คน มีขั้นตอนในการดำเนินการ ดังนี้

1. เลือกผู้นำชุมชนที่อาสาเป็นตัวแทนของแต่ละหมู่บ้าน ในตำบลโคโคเตมาเพื่อร่วมประชุมเปิดเวทีชาวบ้าน
2. การกำหนดปัญหาโดยกลุ่มตัวแทน/ผู้นำชุมชน และนักวิจัย ร่วมกันค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาโดยใช้วิธีการจัดประชุมแบบกลุ่มเพื่อระดมความคิดเห็น การสนทนาสอบถามและการสังเกตเพื่อสรุปปัญหาของชุมชนเกี่ยวกับการจัดการความรู้ของชุมชน
3. การหาแนวทางแก้ปัญหา โดยนำข้อมูลที่ได้จากการดำเนินงานในขั้นตอนที่ 2 มาร่วมประชุมพิจารณาแนวทางแก้ปัญหาร่วมกัน ทำความเข้าใจ และตัดสินใจเลือกวิธีการแก้ปัญหาที่สมาชิกในกลุ่มเห็นด้วยมากที่สุด และจัดทำแผนปฏิบัติการกิจกรรมต่างๆ เพื่อแก้ปัญหามาตามแนวทางที่กำหนดไว้ในขั้นตอนที่ 2
4. การดำเนินการเพื่อแก้ปัญหาตามแผนกิจกรรมโดยให้สมาชิกในกลุ่มทุกคนได้มีส่วนร่วมโดยมีการจัดทำแผนปฏิบัติการตามความต้องการของสมาชิกในกลุ่มที่ได้ผลสรุปมาจากการประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และใช้แบบประเมินผลการจัดกิจกรรมและการอภิปรายกลุ่มหลังกิจกรรมวิจัย
5. การติดตามประเมินผลหลังสิ้นสุดการอบรมเชิงปฏิบัติการตามแผนงานวิจัย วิเคราะห์ สังเคราะห์ ข้อมูลที่ได้จากกระบวนการดำเนินงานที่เกิดขึ้น เพื่อสรุปเป็นองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยประสานงานโดยมีหนังสือราชการถึงนายกองค์การบริหารส่วนตำบล และกำนันตำบลโคกโคเต่าเพื่อขอความร่วมมือในการให้ข้อมูลสำหรับการวิจัย ซึ่งตามกระบวนการวิจัยข้างต้น มีการเก็บรวบรวมข้อมูลในแต่ละขั้นตอนจากกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

1. การสำรวจพื้นที่เบื้องต้น เก็บข้อมูลจากการสังเกต ชักถามและบันทึกภาพ
2. การสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยประสานงานกับผู้นำชุมชนในตำบลโคกโคเต่า และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อขอความร่วมมือในการให้ข้อมูลสำหรับการวิจัย โดยมีหนังสือราชการพร้อมแบบสัมภาษณ์ให้แก่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญก่อนนัดสัมภาษณ์ จำนวน 10 คน การดำเนินการบันทึกข้อมูลและภาพจากการสัมภาษณ์
3. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เก็บข้อมูลการสังเกต ชักถาม การสนทนา แลกเปลี่ยนเรียนรู้ การจัดกิจกรรมกลุ่ม การนำเสนอผลและการประเมินผลการเข้าร่วมกิจกรรมการวิจัย
4. ถอดบทเรียนจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) เพื่อหาแนวทางการจัดการความรู้ของชุมชนเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนโดยใช้เครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชน และทำการบันทึกข้อมูลเป็นแผนที่ความคิด (Mind map) เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสังเกต การสนทนา แลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกลุ่ม เพื่อกำหนดแนวทางร่วมกัน และประเมินผลภายหลังการจัดกิจกรรม

3.5 เครื่องมือในการวิจัยและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย:

1. แบบสัมภาษณ์ (ดังรายละเอียดในภาคผนวก)
2. แบบบันทึกการสังเกต การบันทึกภาพและเสียงการอภิปรายชักถาม
3. แผนภาพ (Flip chart) แสดงความคิดเห็น/แผนที่ความรู้
4. แบบประเมินผลการจัดกิจกรรมในการวิจัย PAR และแบบประเมินความพึงพอใจหลังการกิจกรรมวิจัยเชิงปฏิบัติการ

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์ผลการสัมภาษณ์เชิงลึก และการอภิปรายกลุ่มย่อย โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) และสังเคราะห์ข้อมูลจากการดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
2. ใช้ค่าสถิติเชิงพรรณนา เป็นค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานในการประเมินผลการจัดกิจกรรมดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
3. สังเคราะห์ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยเป็นแนวทางที่เหมาะสมในการจัดการความรู้ของชุมชนเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนโดยใช้เครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชนตำบลโคกโคเต่า

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนในการดำเนินงานตามลำดับดังนี้

1. ขั้นการเตรียมการ ประกอบด้วย
 - 1.1 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 1.2 จัดประชุมชี้แจง และสร้างเข้าใจเกี่ยวกับโครงการ ที่ประกอบด้วยคณะวิจัย ผู้นำชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อการวางแผนการดำเนินการวิจัย
 - 1.3 สำรวจพื้นที่เบื้องต้นโดยทำการสำรวจพื้นที่ในการวิจัยเพื่อทำความรู้จักชุมชน และประชาสัมพันธ์ให้กลุ่มเป้าหมายเข้าร่วมกิจกรรมวิจัย
2. ดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้นำชุมชน และการอภิปรายกลุ่มย่อย (small group discussion) เพื่อศึกษาสภาพการใช้แหล่งเรียนรู้การจัดการความรู้ในชุมชนและเครือข่ายการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้และการศึกษาตามอัธยาศัย และแนวทางในการจัดการความรู้ชุมชนเพื่อการเรียนรู้ตลอด
3. สังเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ
4. จัดประชุมเปิดเวทีชาวบ้านเพื่อดำเนินการวิจัยแบบ PAR
6. ดำเนินการจัดกิจกรรม PAR
7. ถอดบทเรียนจากการทำ PAR และสรุปผล
8. จัดทำร่างแนวทางในการจัดการความรู้โดยใช้เครือข่ายแหล่งการเรียนรู้ชุมชน ตำบลโคกโคเฒ่า อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี
9. จัดการสนทนากลุ่มเพื่อพิจารณาประเมินแนวทางในการจัดการความรู้โดยใช้เครือข่ายแหล่งการเรียนรู้ชุมชนที่เหมาะสมสำหรับตำบลโคกโคเฒ่า อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี
10. สรุปและจัดทำรายงานผลการวิจัย
11. เผยแพร่ผลการวิจัยสู่ชุมชนและนำเสนอผลวิจัยในระดับชาติและนานาชาติ

แผนการดำเนินการวิจัย

จากขั้นตอนการดำเนินการวิจัย กำหนดระยะเวลาตามแผนการดำเนินงาน ดังรายละเอียดในตาราง

การดำเนินวิจัย	ปี พ.ศ. 2555			ปี พ.ศ. 2556								
	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.
1. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	→											
2. สำรวจพื้นที่เบื้องต้น		→										
3. ดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ			→									
4. จัดประชุมเปิดเวทีชาวบ้านเพื่อดำเนินการวิจัยแบบ PAR						→						

การดำเนินงานวิจัย	ปี พ.ศ. 2555				ปี พ.ศ. 2556							
	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.
5. ดำเนินการจัดกิจกรรม PAR							→					
6. สรุป ประเมินผล และถอดบทเรียนจาก PAR								→				
7. จัดทำร่างแนวทางในการจัดการความรู้									→			
8. จัดการสนทนากลุ่มเพื่อพิจารณาประเมิน แนวทางในการจัดการความรู้ชุมชนที่ เหมาะสม										→		
9. สรุปและจัดทำรายงานผลการวิจัย												→
10. เผยแพร่ผลการวิจัยสู่ชุมชนและนำเสนอผล วิจัย												→